

Communicatie met leerlingen: het kindercontact

Greet Vanhove
pedagogisch begeleider VVKBaO

Dat kinderen een positief realistisch zelfbeeld ontwikkelen is belangrijk voor hun socio-emotioneel welbevinden. Individuele kindercontacten kunnen hiertoe bijdragen. Het verhaal van twee scholen, die vertellen hoe ze zulke contacten aanpakken, wordt in dit artikel geduid vanuit *Relationele vorming in de basisschool. Een concept*, de map *Relationele opvoeding in de basisschool* en vanuit de principes van handelingsgericht werken met kinderen.

Communicatie

Op school communiceren leerkrachten voortdurend met hun leerlingen. Dat gebeurt tijdens de lesactiviteiten, in kringgesprekken, occasioneel tussendoor, maar ook in kleinere groepjes, bij differentiatie of individueel tijdens spel- en inoefenmomenten.

Soms hebben kinderen nood aan een vertrouwelijk gesprek.

Een voorval, een algemeen minder goed voelen, persoonlijke zorgen of een bepaalde problematiek thuis of op school kunnen wegen op kinderen. Het is aan de leerkrachten om die nood aan te voelen. Zij kunnen de condities scheppen voor zo'n gesprek: een goede plaats, een geschikt moment met voldoende tijd en de nodige privacy.

In een aantal scholen worden systematisch kindercontacten georganiseerd. De praktijk leert dat scholen daarin nog zoekende zijn.

Een realistisch, positief zelfbeeld

Bijna in elke schoolbrochure, opvoedingproject of voorwoord van een rapport lees je dat de school elke leerling "een realistisch positief zelfbeeld" wil laten ontwikkelen. Een realistisch positief zelfbeeld hebben, betekent dat je kennis hebt over je uniek zijn. Een positief zelfbeeld is vooral een genuanceerd zelfbeeld. Het is de totaalsom van ervaringen die je als kind opdoet tijdens het leren en tijdens het samenleven met anderen. Dit kunnen succeservaringen zijn maar ook ervaringen van mislukken. Leerlingen moeten kunnen rekenen op nabije leerkrachten die aanzetten geven tot zelfreflectie tijdens gesprekken met de groep en tijdens individuele contacten.

Sommige leerlingen stellen te hoge doelen voor zichzelf of denken alles al te kunnen, andere onderschatten zichzelf voortdurend. Sommigen denken dat ze gewenst gedrag vertonen, terwijl dat niet het geval is. Daarom is het belangrijk om met leerlingen te reflecteren op hun gedrag en hun mogelijkheden. Geef hen eerlijke feedback over hun functioneren en leer hen hiermee omgaan. Als je dat in klassikale context doet, bereik je niet altijd het gewenste resultaat. Daarom kiezen scholen voor kindercontact.

Twee praktijkvoorbeelden

Hoe het groeide ... in de Zonnepit

De school werkte een aantal jaren aan breed observeren en evalueren. De kleuterschool werkte een kindvolgsysteem uit gebaseerd op de ontwikkelingsaspecten van het *Ontwikkelingsplan*. Hierop herwerkte de lagere school het deel van het rapport waarin de leer- en leefhouding geëvalueerd worden. Ook het leergebiedgebonden deel van het rapport werd aangepast zodat een gedifferentieerde evaluatie mogelijk is. Hoe je zo'n gedifferentieerd rapport interpreteert, blijkt voor ouders en leerlingen niet zo gemakkelijk. Het team voelde de noodzaak aan om naast het rapporteren ook een kwalitatieve evaluatie mee te geven. Hierdoor ontstonden in sommige klassen spontaan individuele gesprekken. De positieve ervaring leidde ertoe dat de hele lagere school experimenteerde met een formeel kindercontact. Nu heeft het kindercontact tweemaal per jaar plaats vóór er een individueel oudercontact doorgaat.

Hoe organiseert de school het kindercontact? De leerkracht voorziet hoeken- of contractwerk voor de klasgroep en elke leerling komt om de beurt bij haar zitten. Het kindercontact wordt over enkele momenten verspreid zodat het rustig kan verlopen. De leerkracht zorgt voor een plaatsje waar vrijuit kan gesproken worden zodat de 'privacy' bewaard blijft.

De leerkracht praat met de leerling over de leer- en leefhouding. De leerling wordt aangezet tot zelfreflectie en krijgt feedback. De leerkracht bevestigt het positieve en laat de leerling zelf verwoorden waaraan nog gewerkt zal worden. In samenspraak bepalen ze een persoonlijk aandachtspuntje. Ze spreken af hoe de leerkracht hierbij gaat helpen en hoe ze het samen gaan opvolgen. De leerkracht stimuleert de leerling om zo veel mogelijk zelf tot een conclusie te komen. De leerlingen leren daarnaast ook hun punten interpreteren: een 7/10 kan voor een bepaald leergebied voor hen best flink zijn en voor een ander dan weer niet. Ze leren dat ze zich niet met klasgenootjes moeten vergelijken maar dat hun eigen ontwikkeling telt. De leerlingen vinden zo'n moment van persoonlijke aandacht prettig. De band met de leerkracht groeit en de drempel om zich te uiten verlaagt.

Een realistisch positief zelfbeeld hebben, betekent dat je kennis hebt over je 'uniek zijn'.

De leerling krijgt het rapport mee naar huis en wordt aangemoedigd om er ook met zijn ouders over te praten. Het oudercontact wordt hierdoor thuis voorbereid en verloopt vlotter.

Met de ouders wordt afgestemd om samen in dezelfde zin positief en ontwikkelingsgericht hun kind te begeleiden.

De leerkrachten leren iedere keer nog bij, ze zijn voortdurend alert om echt *met* de leerling te praten en hem zo veel mogelijk aan het woord te laten. Ze leren ook anders te kijken naar hun leerlingen omdat die hun gevoelens verwoorden en soms ook over de situatie thuis vertellen. Ook bij de oudste kleuters wordt er in gesprekjes al gereflecteerd op de leer- en leefhouding. Op vragen zoals “Wat kan jij al flink? Wat denk je dat de juf over jou aan mama en papa gaat vertellen als ze naar de klas komen?”, krijgen de kleuterleidsters vaak verrassende antwoorden. Deze tonen aan dat een positief realistisch zelfbeeld er niet zomaar vanzelf komt.

Een ander uitgangspunt

De school het Heilig Graf in Vosselaar kiest voor een andere aanpak. Hier is het kindercontact ontstaan uit de werking rond sociale vaardigheden en levenshouding. Via het kindercontact wil de leerkracht de leerling aanzetten tot zelfevaluatie. Het is de bedoeling dat de leerling inziet welke sociale vaardigheden hij zich reeds eigen maakte en aan welke hij nog moeten werken. Samen met de leerkracht wordt besproken hoe dit kan. Het team wil de leerlingen zo doen inzien dat ze hun leren zelf in handen

hebben. Door het kindercontact wil de leerkracht een beter zicht krijgen op de gevoelens en gedachten van de leerlingen.

Het team bepaalde maandthema's. Voor de eerste graad zijn dat *ordelijk zijn, zorgen voor, eerlijk zijn en beleefd zijn*. Voor de tweede graad komen er *kunnen samenwerken* en *omgaan met ruzies* bij. In de derde graad is er nog *respect hebben voor en weerbaar zijn* aan toegevoegd. Elk thema wordt aan de hand van zinnnetjes met ik-boodschappen geconcretiseerd, bijvoorbeeld “Ik ben bereid om met iedereen van de klas samen te werken”. Achter elk zinnnetjes staat een reeks van vier gezichtjes die een gradatie in realisatie weergeven.

KUNNEN SAMENWERKEN

9. Ik ben bereid om met iedereen van de klas samen te werken.	☺ ☹ ☹ ☹
10. Als ik in groep werk, houd ik mij rustig met de taak bezig en werk ik goed mee.	☺ ☺ ☹ ☹
11. Ik kan in een groep de leiding nemen, maar ook volgen.	☺ ☺ ☺ ☹
12. Ik kan in groep samen een besluit vormen en hierbij rekening houden met ieders mening.	☺ ☺ ☺ ☺
13. Ik kan uitblijf geven aan anderen wanneer ze een opdracht niet begrijpen.	☺ ☺ ☺ ☺

Kinderkwaliteitenspel

Antwoorden op open vragen tijdens een moment van zelfreflectie vinden leerlingen niet gemakkelijk. Met het kinderkwaliteitenspel van CPS verwerven ze de gepaste woordenschat spelenderwijs. Het spel bevat 69 kleurrijke geïllustreerde kaartjes waarop een kinderkwaliteit verwoord staat. Er zijn drie categorieën: ik ben ..., ik kan ... en ik heb ... Voorbeelden hiervan zijn: "Ik ben geduldig", "Ik kan organiseren" en "Ik heb fantasie".

In de handleiding staan een aantal mogelijke werkvormen voor individuele of groepsgesprekken rond zelfkennis. Je kan de leerlingen al spelend op een positieve manier aandacht geven. Ze

verwerven een actieve woordenschat rond kwaliteiten en krijgen meer inzicht in hun eigen kwaliteiten. Met dit spel werk je aan socio-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Je kan naderhand eventueel tijdens een kindercontact in gesprek gaan over hun kwaliteiten en over de inzet van deze kwaliteiten op school. Het spel is zeker bruikbaar vanaf het tweede leerjaar.

In de klas wordt een maand rond het afgesproken thema gewerkt zodat het betekenis krijgt op klasniveau. Aan het eind van de maand beoordeelt de leerling in welke mate hij de sociale vaardigheid of leefhouding heeft waargemaakt door één van de vier gezichtjes achter de zinnestjes van dit thema in te kleuren.

De leerkracht zet een vraagteken achter de zinnestjes waarover ze tijdens het kindercontact in gesprek wil gaan. Onderaan het blad is ruimte voorzien om het besluit van het gesprek te noteren. Dat gebeurt, indien mogelijk, door de leerling. Het blad van de zelfreflectie gaat in een speciaal mapje mee naar huis. Dat mapje bevat een begeleidend schrijven waarin aan de ouders het doel en de werkwijze worden toegelicht. Hierin wordt aangemoedigd om thuis in gesprek te gaan over de zelfevaluatie. Ook voor de ouders is er ruimte voorzien om hun bedenkingen te geven.

Het team heeft het doel, de kerngedachten, de werkwijze en de verantwoording van dit concept nauwgezet uitgewerkt. Het bepaalde een aantal aandachtspunten voor de communicatie tijdens het kindercontact. Door een open vraagstelling willen ze vooringenomenheid vermijden. Daarnaast focussen ze in de eerste plaats op de talenten. De leerling verwoordt waarin hij goed is. Als het gespreksonderwerp met een bepaalde leerling *met iedereen samenwerken* is, wordt verwoord waar, wanneer en met wie hij al samenwerkt om dan af te spreken waar, wanneer en met wie het nog beter kan. Het uitgangspunt is dus positief en constructief met de bedoeling heel concreet het goede te bevestigen en het gedrag bij te sturen indien nodig. De klemtoon ligt niet op problemen maar op verdere ontwikkeling. Ook in deze school, waar het kindercontact tweemaal per jaar doorgaat, krijgt de klasgroep ondertussen zelfstandig werk.

Relationele vorming

Goede relationele vorming op school is de verdienste van het hele team. Het is een onderdeel van het opvoedingsproject waarvoor een beleid wordt opgesteld. Het kindercontact kan hiervan een onderdeel zijn. In *Relationele vorming in de katholieke basisschool*. Een concept van VVKBa0 lees je in het vierde hoofdstuk onder 'De aanpak van relationele vorming' hoe je zelfvertrouwen bij leerlingen kan ontwikkelen, hoe je hen leert omgaan met eigen gevoelens en hoe je werkt aan sociale competentie, waarden en normbesef en inlevingsvermogen. Als uitgangspunt voor het kindercontact kan gewerkt worden met kijkwijzers op basis van de ontwikkelingsniveaus (ik, jij, wij) en de zes ontwikkelingsgebieden van relationele vorming.

Wie naast het kindercontact andere werkvormen zoekt om het ontwikkelen van een positief realistisch zelfbeeld te stimuleren, vindt in datzelfde hoofdstuk bij elke doelstelling een verwijzing naar een waaier aan activiteiten in *Relationele opvoeding in de*

basisschool. Essentieel bij het voeren van goede gesprekken is de vraagstelling. In deze speelt de leerkracht als gespreksleider een belangrijke rol. Hij doet er goed aan de vragen ook vooraf af te bakenen en ze, zowel wat betreft de inhoud als de aanpak (de werkvorm), af te stemmen op het kind waarmee hij het gesprek zal voeren.

In de map *Relationele opvoeding in de basisschool*, worden werkvormen gesuggereerd die zeer bruikbaar zijn waaronder: werken met het communicatiespel *Ik ben ik*, praten bij foto's en/of begrippen (Wat past bij mij?), werken met reflectiekaarten, symboolcommunicatie bij metaforen (Ik zie mezelf als een ...), en werken met affiches waarop de kinderen zichzelf voorstellen en er nadien over praten. In het vierde hoofdstuk, meer bepaald onder 'Waarover ik het met jullie eens wil hebben', worden suggesties gedaan rond een geschikte praatplek en het kiezen van het juiste gespreksmoment. Er is ook aandacht voor de juiste vraagstelling vanuit verschillende thema's.

In deel zes van deze map vind je concrete voorbeelden voor communicatie met en over leerlingen. In deel vier van de praktijkmap, lees je ook hoe je in de klas met kernkwaliteiten kan werken. Verder bevat dit deel een aantal tips voor de leerkracht die vaardigheden wil ontwikkelen om een echt gesprek met kinderen te voeren.

Handelingsgericht werken

'Gesprekken met leerlingen' is ook een hoofdstuk in het boek *Handelingsgericht werken in de klas. De leerkracht doet er toe* van Pameijer. Dit hoofdstuk is een verdieping van het uitgangspunt 'constructief samenwerken'. Het is zeer praktijkgericht en biedt heel wat inspiratie om een kindercontact vorm te geven. Het bevat concrete hulpzinnen om samen met een leerling zijn onderwijsbehoeften te bepalen vertrekkend vanuit zijn kwaliteiten. Zoals: Wat gaat goed? Wat vind je fijn of leuk? Kan je een voorbeeld geven? Wat bedoel je met ...? Wat vind jij daarvan? Wat maakte dat je ...? Wat heb je toen gedaan? Hoe kwam het dat het moeilijk/goed ging? Hoe lukte je dat? Wie of wat helpt je daarbij? De leerling wordt hierdoor als ervarings- of belevingsdeskundige erkend. De leerling wordt gezien als de eigenaar van zijn eigen ontwikkeling. De leerkracht gaat over die ontwikkeling in gesprek met de leerling. Samen wordt besproken wat goed gaat en gezocht naar hoe hierop voortgebouwd kan worden in de verdere ontwikkeling.

Hoe begin je er aan?

In haar boek geeft Pameijer een aantal stappen aan. Zoals het leerkrachtenteam van het Heilig Graf pleit ze voor een degelijke voorbereiding. Zowel de leerkracht als de leerling moeten weten waarover het gesprek zal gaan en hebben er aan de hand van een voorbereidingsblad over nagedacht en er iets bij genoteerd (of gekleurd).

In *Relationele opvoeding in de basisschool* staan suggesties voor het werken met een kijklijst socio-emotionele ontwikkeling van kinderen voor leerkrachten en ouders. Zo'n kijklijst kan echter ook voor kinderen ontwikkeld worden.

In de map zijn ook suggesties te vinden voor procedures die helpen om tot gesprek te komen. Het GGGG-schema (p. 294) is daar een voorbeeld van. Het schema suggereert vier fasen om een situatie te ontleden met aandacht voor de gebeurtenis, de gedachte, het gevoel en het daaruit voortkomende gedrag.

Het is altijd zinvol om bij aanvang van het gesprek de bedoeling duidelijk te maken aan de leerling. Geef ook de leerling de kans om het gespreksonderwerp te bepalen. De leerkracht is hier een gesprekspartner en geen gespreksleider. Beide gesprekspartners (leerling en leerkracht) moeten hier aan wennen. Maak duidelijk dat dit kindercontact geen kwestie is van goede of foute antwoorden geven, maar van samen kijken naar wat goed gaat, dit bevestigen en afspreken waar samen aan gewerkt wordt.

Pameijer geeft een aantal tips voor gesprekstechnieken, bijvoorbeeld herhalen wat gezegd is om te controleren of je het juist begrepen hebt. Het is ook zinvol om dit door de leerling te laten doen. Bij wijze van samenvatting en afronding van het gesprek is het goed om zoals in De Zonnepit gebeurt, tot een conclusie of een afspraak te komen. Een complimentje voor de bijdrage aan het gesprek zorgt er alvast voor dat de leerling het gesprek met een positief gevoel afsluit.

Een kindercontact is een uitdaging voor de leerkracht. Het is goed om dat samen met het team voor te bereiden, ervaringen uit te wisselen, te evalueren en bij te sturen. Het is niet zo moeilijk en zowel de leerling als de leerkracht plukken er de vruchten van.

BRONNEN:

Relationele opvoeding in de katholieke basisschool. Een concept, VVKBaO, Brussel, 2008, p. 48-64.

Relationele opvoeding in de basisschool. Praktijkideeën voor een geïntegreerde aanpak, Kris De Ruysscher (red.), VVKBaO, Licap, Brussel, 2007.

Pameijer, Noëlle en Tanja Van Beukering (e.a.), *Handelingsgericht werken in de klas. De leerkracht doet er toe*. Acco, Leuven/Den Haag, 2010.

MEER INFO

Het kinderkwalitytenspel kost € 23,90 en kan worden besteld op de website van CPS (www.cps.nl).